**Е-списание СОЦИАЛНА РАБОТА**

**2023, брой 1, година XI, 17–29**

**www.swjournal-bg.com**

# Социални предприятия – същност, концептуализация и полза за обществото

**Александрина Кисьова**

***Резюме.*** *Статията разглежда същността и характеристиките на социалното предприятие. Типологизира различните видове социални предприятия, които функционират в България, концентрира се върху целевите групи на социалното предприемачество и извежда значимите ползи за обществото. Подробно се обръща внимание на първия български закон за Предприятията на социалната и солидарната икономика.*

***Ключови думи:*** *социална икономика, социално предприемачество, социално предприятие, социална работа, хора в неравностойно положение*

# Social enterprises – essence, conceptualization and benefit to society

***Aleksandrina Kisiova***

***Abstract.*** *The article examines the nature and characteristics of social enterprise. It typifies the different types of social enterprises that operate in Bulgaria, concentrates on the target groups of social entrepreneurship and brings out the significant benefits for society. Attention is paid in detail to the first Bulgarian law on Enterprises of the social and solidarity economy.*

***Keywords:*** *social economy, social entrepreneurship, social enterprise, social work, disadvantaged people*

## Въведение

Темата за социалните предприятия към организации за социална работа е все по- обсъждана и значима за съвременното общество. Във време, когато пазарът на труда е все по-конкурентен и изискващ, на заден план остават хората в неравностойно положение.

Социалното предприемачество е добре познато понятие в повечето европейски страни и в САЩ. Социалните предприятия в тези държави осъществяват значим дял от дейностите в социалната сфера, като съчетават генерирането на приходи от извършването на стопанска дейност и постигането на определен социален ефект. Социалното предприемачество е уникално с това, че позволява обединяването на икономически и социални цели в едно, което дава възможност за провеждане на ефективна социална политика и подкрепа за социално уязвимите групи на обществото в най-широк смисъл.

През последните десетилетия значението на социалните предприятия в Европа значително нараства. Първоначално това произтича от масовата безработица, която се наблюдава в началото на 90-те години и икономическите кризи в редица европейски страни. В тази връзка сред безработните и техните асоциации възниква идеята за самоподпомагащи се предприятия за трудова интеграция. Икономическата криза оказва силно влияние върху центровете за трудова рехабилитация на хората с увреждания. Поради това те започват да съкращават разходи за рехабилитационни дейности с цел оцеляване, да търсят нови пазари за продуктите си и нови възможности за самоорганизиране.

В последствие социалните предприятия се налагат като бизнес модел, който може едновременно да решава както някои от проблемите, свързани с икономическия растеж, така и да влияят върху заетостта и качеството на живот. Този сектор се явява основен доставчик на работни места в Европа, където заетостта в социалните предприятия в началото на януари 2014 г. се изчислява на повече от 11 млн. души. Създаването на работни места, от една страна, е пряк резултат от целта, която преследват много социални предприятия, свързана с трудовата интеграция, но и резултат от това, че те предоставят услуги с висока интензивност на труда (OECD, p. 249).

В нашата страна от години съществуват социални организации, които развиват стопанска дейност, регистрирана по Търговския закон. Законовата рамка, в която извършват дейността си, е фондация и средствата се разпределят между работещите с помощта на граждански договори. Нашата страна е една от последните в рамките на ЕС, която прие Закон за социалните предприятия (Закон за предприятия на социалната и солидарна икономика – 02.05.2019 г.), който се обсъждаше доста време. Според мнението на работещи социални предприемачи „функциониращият закон има толкова неясноти, че работата с него е по-скоро бавна и трудоемка“ (Кисьова, А., 2022).

В наши дни все по-ясно се очертават ползите от тази осигурена заетост за хората в неравностойно положение. Помощта, която социалните предприятия предлагат, е не само финансова, но и оказват сериозно положително влияние върху личността. На първо място, работещите се социализират, работейки в колектив. У тях се поражда чувството за принадлежност към определена група, изпитват удовлетворение от нещо, което са създали. Поражда се чувство на реализация на техните умения и способности.

## Същност, концептуализация, съдържателни елементи

За да достигнем до същността на социалното предприятие, е необходимо на първо място да изясним неговите елементи.

- Българският тълковен речник определя **социален** като: „Който се отнася до живота на хората в група, в общество; обществен“ (Радева, В., 2022).

Терминът „социален/социална/социално“ е определение, което е за обществото (социален ефект, социален феномен, социално неравенство и др.)

- Икономика

„Икономиката е социална наука, занимаваща се с производството, разпространението и потреблението на стоки и услуги“ (пак там).

Най-общо можем да кажем, че икономиката изучава процесите на разпределяне на ресурси от отделните индивиди, предприятия, правителства. Предмет на изследване на икономиката са трудът и търговията (Frank, R. H., 2011).

- Предприемачество

„Предприемачеството е процес на създаване на нещо различно със стойност, придружено с отдаването на необходимото време и усилия и при приемането на финансов, физически и морален риск и получаването като компенсация на финансово и морално възнаграждение“ (Hirsch, 1976).

Значението на термина се обвързва с това, че на даден етап човек предприема нови действия като стартиране на бизнес или промени по вече създаден такъв. Той се възприема най-вече в контекста на икономическа дейност, свързана с трудови отношения. Лицето предприемач се явява работодател в предприятие, което той е регистрирал.

- Предприятие

„Терминът предприятие още се определя като основна икономическа единица, която произвежда продукта, или предлагат услугите, предназначени за реализация или за задоволяване потребностите на други лица и организации“ (Ракарова, С., 2015).

Действащото законодателство определя най-общо понятието „предприятие“ като обособяване на различни ресурси – човешки, материални, финансови, нефинансови и други, с цел осъществяване на разнообразна по рода си стопанска дейност.

Думата произлиза от „предприемам“ като отглаголно съществително, означаващо:

1. процеса „предприемане“;
2. резултата „предприемана дейност, начинание“;
3. (обикновено разбирано) организационната форма за осъществяване на начинанието. Успореден производен термин е думата „предприемач“, означаваща човека, който предприема и осъществява начинанието (пак там).

В общото търговско право, регулиращо икономическите отношения (като Търговския закон в България), терминът може да бъде синоним на търговски субект, обхващайки негови организационни форми – юридически и физически лица, включително някои категории занаятчии и селскостопански производители. В българския закон обаче не се разглежда разпространената форма на несамостоятелно предприятие (подчинено на регистриран стопански субект) – ферма, работилница и пр. (Търговски закон на РБ, 2019).

В икономическата наука терминът може да се употребява предимно за ново, прохождащо бизнес начинание на предприемач.

Най-често обаче в практиката и разговорно думата се разбира в значение на организационна форма (обикновено юридически обособена) на стопанска дейност, без значение дали и в каква форма е регистрирана (като вид дружество или другояче).

Определението за предприятие в действащото законодателство гласи: „Предприятието представлява обособяване на различни ресурси – човешки, материални, финансови, нефинансови и други с цел осъществяване на разнообразна по рода си стопанска дейност“ (пак там).

- Социална икономика

Предполага се, че терминът за първи път е използван в икономическата литература през 1830 г. от френският икономист либералист Шарл Дънауер, който публикува „Treatise on social economy“, в която защитава по-морален подход към икономиката.

В наши дни Кен О'Нийл анализира същността и характеристиките на социалната икономика. Според него тя работи за постигане на социални цели чрез изграждане на реципрочни връзки между хората и организациите. Социалната икономика е създадена от организации, които първично търсят да реинвестират цялата своя печалба отново, за да реализират социалните цели на организацията (Jahier, L., доклад).

Социалната икономика се формира от богато разнообразие от предприятия и организации, като кооперации, взаимни дружества, асоциации, фондации и социални предприятия, споделящи общи ценности и характеристики:

- ✓ социалната цел над капитала;
- ✓ доброволно и открито членство;
- ✓ демократично управление;
- ✓ комбинация от интереси на членовете/потребителите и/или общия интерес;
- ✓ защита и прилагане на принципите на солидарност и отговорност.

Автономното управление и независимостта от публичните власти, въпреки че междусекторното сътрудничество е често срещано явление. Реинвестиране на поне по-голямата част от печалбите за постигане на целите за устойчиво развитие, услуги от интерес за членовете или от общ интерес (пак там).

- Социално предприемачество

Това е различен начин на икономическа активност (правене на бизнес, стопанска дейност), която смесва находчивостта на бизнеса със социална мисия, умелото съчетаване и баланс на социални и икономически цели.

В Преамбюла на проекта на Регламент за европейските фондове за социално предприемачество се дава следната формулировка: „Социалните предприятия обхващат широка гама от предприятия с различни правни форми, които предоставят социални услуги или стоки на уязвими или маргинализирани лица. Тези услуги включват достъп до жилища, здравеопазване, помощ за възрастни хора или лица с увреждания, грижа за деца, достъп до заетост и обучение, както и управление на зависимостите. В социалните предприятия също така се включват предприятия, които използват метод на производство на стоки или услуги със социална цел, но чиято дейност може да бъде извън сферата на предоставянето на социални стоки или услуги. Тази дейност включва социална и професионална интеграция чрез средствата за достъп до заетост за хора в неравностойно положение, по-специално поради недостатъчна квалификация

или социални или професионални проблеми, водещи до изключване и маргинализация“ (Регламент за европейските фондове за социално предприемачество, 2013).

- Социално предприятие

Различните законодателства дават различни дефиниции за социално предприятие. Европейската комисия определя социалните предприятия като неразделна част от социалната икономика: „Всъщност социалното предприятие – участник в социалната икономика, представлява предприятие, чиято основна цел е по-скоро оказването на благотворно социално влияние, отколкото реализирането на печалба за собствениците или за партньорите. То работи на пазара, като доставя стоки и услуги по предприемачески и иновативен начин и използва реализираната печалба основно за социални цели. То е обект на отговорно и прозрачно управление особено чрез обвързване на своите служители, клиенти и заинтересовани страни“ (Съобщение на Европейската комисия, 2011 г.).

Институтът за социално предприемачество дава следното определение за социално предприемачество: „Това е различен начин на икономическа активност (правене на бизнес, стопанска дейност), която смесва находчивостта на бизнеса със социална мисия, умелото съчетаване и баланс на социални и икономически цели“ (Институт за социално предприемачество).

Българският център за нестопанско право в доклада „Социално предприемачество и контрол на социалните услуги в България и в Европейския съюз“ дава следното определение за социално предприятие: „Стопанска дейност, развивана от юридическо лице с нестопанска цел, имаща изразен социален ефект спрямо лица от уязвими групи за подобряване на жизненото им равнище, осигуряване на заетост, предоставяне на услуги и/или други форми на подкрепа, с цел преодоляване на тяхната социална изолация“ (Български център за нестопанско право). От определението става ясно, че социалното предприятие трябва да съществува в рамките на НПО.

Адам Бароне извежда следната дефиниция: „Социално предприятие или социален бизнес се дефинира като бизнес, който има специфични социални цели, които служат за основната си цел. Социалните предприятия се стремят да максимизират печалбите, като същевременно максимизират ползите за обществото и околната среда. Печалбите им се използват основно за финансиране на социални програми“ (Barone, A., 2020).

Съюзът на социалните предприятия предлага следното основно определение: „Организации, които отговарят на основните неудовлетворени потребности или решават социален или екологичен проблем чрез пазарен подход“ (https://socialenterprise.us/).

Българският закон за социалното предприемачество извежда следната дефиниция: „Социалната и солидарна икономика е форма на предприемачество, насочено към една или няколко социални дейности и/или социални цели, осъществявани от предприятия, включително чрез производство на различни стоки или предоставяне на услуги, в сътрудничество с държавните или местните

органи или самостоятелно“ (Закон за социалната и солидарната икономика на РБ, 2019).

От изведените дефиниции става ясно, че макар и различно формулирани, те имат няколко общи точки. Обединяват се около твърдението, че социалното предприятие е бизнес/стопанска дейност, която преследва социални цели или има социална мисия за постигане на социален ефект( за целевите групи и околната среда).

## Видове социални предприятия (типология)

Социалните предприятия намират своето приложение във всички сфери на стопанската дейност – произвеждане на разнообразни стоки и предоставяне на различни услуги. Този факт предполага типологизирането на различните социални предприятия, според сферата, в която се създават и развиват.

- Социално предприятие, работещо в социалния сектор

Спрямо заложените още в дефиницията характеристики на социалните предприятия следва да отбележим, че в световен мащаб най-голям процент от тях намират своето място в социалната сфера. Това най-вече е така, защото те предоставят защитен труд на хората от уязвимите групи в обществото.

Най-общо можем да кажем, че социалните предприятия се създават към организации или структури, които извършват социални услуги, заради необходимостта от все по-ефективна помощ за нуждаещите се. Организациите за социална работа преплитат в своята работа предоставянето на услугата за клиента и въвличането му в определена трудова дейност с цел социализация и финансова подкрепа (Нарлева, К. 2011).

- Стопанско предприятие към НПО

От всички предприятия, които се създават в социалния сектор, най-голям дял имат тези, учредени към неправителствени организации. Това е така, тъй като по своята същност НПО са граждански организации, до голяма степен независими от държавата, с много по-голям бюджет (частни дарители, финансиране по програми и проекти, фирмено финансиране и др.) Печалбата, която НПО генерират от стопанската си дейност, те вливат обратно в социалната и по този начин повишават качеството и капацитета на предоставяната услуга (пак там).

Като пример може да се посочи, че една делегирана дейност (финансирана от държавата) има определен месечен/годишен, предварително планиран бюджет, който е предвидено, че ще може да стигне за предоставяне на социална услуга за определен брой клиенти (капацитет). За разликата от делегираните дейности НПО в голяма степен имат постоянно променящ се бюджет и имат свободата сами да определят на какъв брой потребители могат да предоставят своята услуга. Стопанската дейност на социалното предприятие увеличава този бюджет, който автоматично от своя страна увеличава капацитета и качеството на услугата.

- Стопанско предприятие, работещо в социалния сектор

Разбира се, не всички организации, които предоставят социални услуги, са социални предприятия. Например ако организацията предоставя

рехабилитационни или образователни услуги на високо ниво, то пак работи в социалния сектор, но наетият персонал се състои само от квалифицирани специалисти, които не са потребители на услугата, тогава не говорим за социално предприятие (пак там).

- Дотирано предприятие (към НПО, община, държава или към друго предприятие).

Представлява социално предприятие, което не е в състояние със стопанската си дейност да се самоиздържа и да плаща трудово възнаграждение на служителите. В този случай частен донор, община, самата държа по определени програми съфинансира предприятието, за да продължи то да съществува (пак там).

### Целеви групи

- Хора с трайни увреждания

По смисъла на &1, т.2 от ДР на ЗХУ „хора с **трайни** увреждания“ са лица с трайна физическа, психическа, интелектуална и сетивна недостатъчност, която при взаимодействие с обкръжаващата ги среда би могла да възпрепятства тяхното пълноценно и ефективно участие в обществения живот, **и на които медицинската експертиза е установила вид и степен на увреждане 50 и над 50 на сто**. Удостоверява се с експертно решение на ТЕЛК[1] (Закон за хората с увреждания на РБ ).

- Лица, изтърпели наказание лишаване от свобода
- Самотни майки
  - ✓ които са родили дете, без да създават брак или след триста дни след официалния развод;
  - ✓ чийто бивш съпруг оспорва бащинството си до 300 дни след развода;
  - ✓ без брачни отношения, преминали процедурата по осиновяване/осиновяване (може би много рядко, обикновено осиновяване/осиновяване на съпружеска двойка) (Закон за социалните услуги, 2020).
- Многодетни майки

По смисъла на закона, за многодетна майка се счита жена, която отглежда повече от две деца (до 18-годишна възраст) (пак там).

- Лица от малцинствени етнически групи
- Лица, напускащи специализирани институции

Законът определя за специализирани институции следните:

**Социални услуги от резидентен тип за деца:**

- ✓ за деца лишени от родителски грижа;
- ✓ за деца с физически увреждания;
- ✓ за деца с умствена изостаналост;

**Социални услуги от резидентен тип за възрастни хора:**

- ✓ дом за възрастни хора с умствена изостаналост;

[1] Териториална експертна лекарска комисия.

- ✓ дом за възрастни хора с физически увреждания;
- ✓ дом за възрастни хора с психически разстройства;
- ✓ дом за възрастни хора със сетивни нарушения; -дом за възрастни хора с деменция;
- ✓ дом за възрастни хора (пак там).

- Лица, страдащи от различни зависимости:

- ✓ алкохолна зависимост;
- ✓ наркотична зависимост;
- ✓ лекарствена зависимост;
- ✓ хазартна зависимост.

- Дълготрайно безработни лица, обект на социално подпомагане.

За трайно безработни се считат лицата, които се намират в такова социално положение в период на 1 година (Закон за социалните услуги, 2020).

### Ползи от социалното предприемачество (желани ефекти)

Моделът на социалната икономика води до редица социални ползи:

- интеграция и заетост на хората в неравностойно положение (форум „Социални предприятия в България“ 2020 ).

Работата е една от основните стълбове на човешкия живот. Тя е важна от икономическа гледна точка, но и от социална и значима за отделния индивид. Включен в работен процес човек чувства своя принос към обществото.

- принос към процеса на социално включване на хора в неравностойно положение (пак там).

Социализацията е друг важен елемент от човешкото функциониране. Дава на индивида чувството за принадлежност към социума, удовлетворява нуждата му от социални контакти – общуване. Човекът като „социално животно“ е зависим от социума, от неговите влияния. Бидейки пълноправен член на обществото, той чувства защита, но и отговорност към възприетите порядки.

- принос за по-балансирано използване на местните ресурси;
- нови работни места за хора в неравностойно положение – малцинствени групи, самотни майки, хора с увреждания и други, които остават изключени от възможността за генериране на доходи (пак там).

Генерирането на трудови доходи е от полза за самия индивид, но и за обществото като цяло. Моделът на социалната икономика има и икономически ефект, който се изразява в спестени публични средства за социални помощи и спестени допълнителни средства по компенсиране на социалната цена на дългосрочната безработица.

Самочувствието, което създава получаването на собствени, заслужени средства, е от голямо значение за човек, а от още по-важно значение е за хората в неравностойно положение. Това им доказва, че въпреки определено заболяване или социално неравенство те са равноправни членове на обществото.

## Модели на социални предприятия в България

В България съществуват най-общо три модела на социално предприятие, които разграничават предмета му на дейност:

1. Модел на създаване на заетост и развитие на работна сила – специфичното произтича от възможностите за откриване на нови работни места, на които да бъдат назначени хора от уязвимите групи. Моделът е пряко свързан със защитената заетост[2], т.е. социалното предприятие става работодател за хората в неравностойно положение. При него клиентите на социалната услуга изработват стоки или предоставят услуги, социалното предприятие осигурява пазар, а спечелените средства се вливат в социалната дейност (Сборник с добри практики. Национална федерация на работодателите на инвалиди, 2012).

2. Предприемачески модел, където социалното предприятие се явява посредник между хората в неравностойно положение и пазара. Специфичното при този модел е, че социалното предприятие се явява като посредник между уязвимите групи, които предлагат определена услуга или произвеждат дадена стока и пазара. То се ангажира единствено с маркетинг и промотиране на услугата/стоката (пак там).

3. Модел на пряка услуга – този модел е най-пряко свързан с доставчиците на социални услуги. То предполага предоставянето на социални услуги срещу заплащане на външни, за него, клиенти (психологическо консултиране, социално консултиране и др.). Заплащането става чрез съответната община или държавата. Пример за това са направленията, които предоставят АСП и ДАЗД за консултиране със специалист, работещ на трудов договор към социална услуга. Тези генерирани средства от специализирани услуги се използват за предоставяне на услуги/заплащане на труд на вътрешните, за организацията, потребители (пак там).

## Закон за предприятията на социалната и солидарната икономика (02.05.2019 г.)

В българско законодателство доскоро (2019) липсваше официална дефиниция за социално предприятие, както и норми, уреждащи статута, формата и дейността му. Въпреки доскорошната липсата на законова уредба практиката в България показва, че съществуват организации, които са се развивали през годините социално предприемачество и са се самоопределяли като социални предприятия.

Законът урежда обществените отношения, свързани със социалната и солидарна икономика, видовете субекти и мерките за тяхното насърчаване, както и условията и реда за дейността на социалните предприятия (чл. 1 Закон за предприятията на социалната и солидарната икономика, 2019).

[2] Защитената заетост – специализирана среда, при която хората в неравностойно положение получават услуги и обучение, свързани с работата умения и поведение. „Защитено“ като концепция предполага среда, която е безопасна.

Законът има за цел да насърчи развитието на социалната и солидарна икономика като стопански отрасъл със специални правила за:

1. подобряване на достъпа до заетост и обучения за придобиване или усъвършенстване на професионалната квалификация с цел повишаване на жизнения стандарт на лицата по чл. 7, т. 4;

2. създаване на условия за оказване на подкрепа на лицата по чл. 7, т. 4 за социално включване и самостоятелен начин на живот;

3. намаляване на социалното неравенство и за устойчиво териториално развитие (чл. 2 ЗПССИ).

За първи път ЗПССИ въвежда определение за социалната икономика и социално предприятие, регламентира принципите на солидарна и социална икономика.

1. преимущество на социалните пред икономическите цели;

2. сдружаване в обществена и/или колективна полза;

3. публичност и прозрачност;

4. независимост от органите на държавната власт;

5. участие на членовете, работниците или служителите при вземане на управленски решения.

Определя субектите и узаконява създаването на регистър на социалните предприятия на територията на РБ.

Законът регламентира задължителното участие на хората в неравностойно положение в управлението на социалното предприятие. Задължително е наемането на 30% от хората от целевата група, което среща голямо недоволство от страна на повечето ръководители и служители, тъй като голяма част от хората, заети в социалните предприятия, са хора, които нямат изградени трудови навици, или са хора, които трудно се задържат на работа, нямат мотивация за работа, страдат от психични или хронични заболявания, които често се обострят, и те се налага да излизат в болничен или да бъдат настанени в медицински заведения. Трудно би могло да бъде осъществен един процес на производство, когато 30% от персонала отсъства редовно или не е достатъчно ангажиран в дейностите на предприятието.

Наемането на хората трябва да бъде регламентирано чрез постоянен трудов договор и твърдо възнаграждение от най-малко минималната заплата за страната (780 лв.). Това представлява друг проблем за финансирането, тъй като заплатите на повечето специалисти, които работят в социалните услуги (социални работници, психолози, логопеди, рехабилитатори, трудотерапевти), се осигуряват от държавата (общината ) или от части дарители и биват наемани заради тяхното образование и квалификация, а в повечето случаи средствата от стопанската дейност не достигат за поемане на разходите за консумативи и материали, камо ли за трудово възнаграждение.

От друга страна, съществуват програми на ЕС за финансиране на социални предприятия и осигуряване на заплатите на хората от целевите групи, но техен

недостатък е прекалено усложнената процедура за кандидатстване и отчитане и временния характер, които имат.

У нас все още социалното предприемачество не е на нивото на западните страни и то не се радва на голяма популярност и доверие, поради тази причина и доходите на едно социално предприятие трудно биха могли да достигнат необходимите за заплати, консумативи и материали за продукция, приходи. В никакъв случай не се предполага, че едно социално предприятие може да се конкурира с една частна фирма или производство, където са наети много лица и производството е механизирано.

Това са само част от притесненията, които работещите в областта на социалното предприемачество отчитат (Кисьова, А., 2022).

Неадекватността на Закона в тази насока се доказва и от създадения Регистър за социални предприятия. Към май 2023 г. в него са регистрирани само 40 социални предприятия, а по данни от интернет платформи те са поне 500 в рамките на РБ, регистрирани като фондации, ЮЛНЦ и др.

Законът е пряко свързан с дейността на Министерството на труда и социалната политика, като потвърждава значимостта си за подпомагането и социалните услуги.

## Заключение

Социалното предприемачество е добре позната практика в повечето европейски и западни страни. Социалните предприятия в тези държави осъществяват значим дял от дейностите в социалната сфера. Те умело съчетават генерирането на приходи от осъществявана стопанска дейност и социални услуги за хората в неравностойно положение.

Социалното предприемачество е уникално по своята същност, тъй като позволява обединяването на икономически и социални цели. От своя страна това е предпоставка за едновременно с икономическите дивиденти ефективно да се помага на отделния индивид.

Социалното предприемачество е формата на социална услуга, която подпомага клиента да си помогне сам. В неговата същност е заложена идеята за активната позиция и действия от страна на работещия. Чрез собствената си работа човек, въпреки своите заболявания и проблеми, да е полезен за себе си и обществото.

През последните години концепцията за създаване и развитие на социалната икономика и социалното предприемачество е съществена част от политиката на Европейския съюз с цел социалното включване на лицата в неравностойно положение.

Моделът за социална икономика е ключов инструмент за постигането на значими за обществото цели. Социалните ползи се изразяват в интеграцията в заетостта за хората от уязвими групи, социалното включване на хора в затруднено положение, а част от резултата се измерва в спестените държавни средства за социални помощи, както и от средствата за компенсиране на безработица.

В световен мащаб статистиката показва, че броят на социалните предприятия надвишава 2 милиона. Това е 10% от всички предприятия на територията на Европа. Висок процент (около 70%) са наетите лица в неправителствени организации, 26% в социални кооперации и 3% са заетите в взаимоспомагателни такива (Jahier, L., доклад).

Макар социалното предприемачество законово да е още ново за България, то се доказва като изключително ефективна практика. То развива нови модели за социално подпомагане и помага на все повече хора от уязвимите групи. Един от основните похвати, които използват социалните предприемачи, е насърчаването на потребителите да се включват активно в процеса на вземане на решения и да поемат по-голяма отговорност, а именно това води до по-високо ниво на приобщаване и чувство за принадлежност.

Въпреки традицията на социалните предприятия в България и приетия закон все още информираността на обществото за мисията и целите му не е голяма. Често понятието не е разпознаваемо от хората и те не свързват социалната помощ с предоставянето на работа или обратното.

В сферата на социалното предприемачество все още се усеща нуждата от квалифицирани и обучени кадри, които да се „нагърбят“ с управлението и развитието на социалните предприятия. Доказателството за това са откритите лекционни курсове по Социално предприемачество в няколко университета у нас (СУ, НБУ, УНСС, Великотърновски университет и др.). В момента главно въвлечените в създаването и управлението на социалните предприятия са социалните работници или специалисти със социална насоченост. Необходимо за усъвършенстване на работата им е и въвличането на специалисти и от сферата на стратегическото и бизнес планиране, фондонабиране и маркетинг (Кисьова, А., 2022).

Приоритет е създаването на подходящи условия (правни, икономически и социални) за развитие на социални предприятия у нас, които имат максимално широк обхват (различни целеви групи). За постигане на **успешна интеграция и преодоляване на социалното изключване** трябва да се положат необходимите усилия от страна на държавните органи, гражданските организации, самите потребители и цялото общество.

### Използвана литература

Български център за нестопанско право. – http://www.bcnl.org (посетен на 14.05.2021). [Balgarski tsentar za nestopansko pravo. – http://www.bcnl.org (poseten na 14.05.2021).]

Закон за хората с увреждания на Република България изм. – *ДВ*, бр. 44 от 13 май 2020 г. [Zakon za horata s uvrezhdania na Republika Bulgaria izm. – DV, br. 44 ot 13 may 2020 g.] – https://www.mlsp.government.bg/uploads/38/khu/normativni-dokumenti/2019-zakon-za-horata-s-uvregdania.pdf (посетен на 16.05.2021)

Закон за социалната и солидарната икономика на Република България изм. и доп., бр. 24 от 22.03.2019 г. [Zakon za sotsialnata i solidarnata ikonomika na Republika Bulgaria izm. i dop., br. 24 ot 22.03.2019 g.] – www.government.bg (poseten na 16.05.2021).

Закон за социалните услуги на Република България – Обн. *ДВ*, бр. 24 от 22.03.2019 г., в сила от 1.07.2020 г.; изм., бр. 101 от 27.12.2019 г.; изм. с Решение № 9 на Конституционния съд на

РБ от 14.07.2020 г. – бр. 65 от 21.07.2020 г. [Zakon za sotsialnite uslugi na Republika Bulgaria – Obn. DV, br. 24 ot 22.03.2019 g., v sila ot 1.07.2020 g.; izm., br. 101 ot 27.12.2019 g.; izm. s Reshenie № 9 na Konstitutsionnia sad na RB ot 14.07.2020 g. – br. 65 ot 21.07.2020 g.]

Институт за социално предприемачество. [Institut za sotsialno predpriemachestvo.] – https://sites.google.com/a/piamater.org/theinstistute/socialno-predpriemacestvo (посетен на 19.05.2021).

Кисьова, А., (2022). Проведено изследване в периода 01.06.2022г.–30.07.2022г. на тема: Проучване на мнения и нагласи на социалните предприемачи за Закона за социалната и солидарна икономика в Република България. [Kisyova, A., (2022). Provedeno izsledvane v perioda 01.06.2022g.–30.07.2022g. na tema: Prouchvane na mnenia i naglasi na sotsialnite predpriemachi za Zakona za sotsialnata i solidarna ikonomika v Republika Bulgaria.]

Нарлева, К. (2011). Социалното предприемачество. Изд. Матадор, Варна. [Narleva, K. (2011). Sotsialnoto predpriemachestvo. Izd. Matador, Varna.]

Радева, В. (2022). Български тълковен речник. Издател: Изток–Запад. [Radeva, V. (2022). Balgarski talkoven rechnik. Izdatel: Iztok–Zapad.]

Ракарова, С. (2015). Да разбираме икономиката. Нов български университет. [Rakarova, S. (2015). Da razbirame ikonomikata. Nov balgarski universitet.]

Сборник с добри практики в областта на професионалната рехабилитация, ориентиране, обучение и заетост на хората с увреждания, реализирани в Белгия и България. Том I. Национална федерация на работодателите на инвалиди (НФРИ), 2012. [Sbornik s dobri praktiki v oblastta na profesionalnata rehabilitatsia, orientirane, obuchenie i zaetost na horata s uvrezhdania, realizirani v Belgia i Bulgaria. Tom I. Natsionalna federatsia na rabotodatelite na invalidi (NFRI), 2012.]

Съобщение на Европейската комисия, Инициатива за социалното предприемачество, COM/2011/0682 окончателен от 25 октомври 2011 г. [Saobshtenie na Evropeyskata komisia, Initsiativa za sotsialnoto predpriemachestvo, COM/2011/0682 okonchatelen ot 25 oktomvri 2011 g.]

Търговски закон на Република България от доп. *ДВ,* бр.33 от 19 април 2019 г. [Targovski zakon na Republika Bulgaria ot dop. DV, br.33 ot 19 april 2019 g.] – https://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/documents/2019-10/targovski_zakon_75.pdf (посетен на 16.05.2021).

Форум „Социални предприятия в България“. [Forum „Sotsialni predpriyatia v Bulgaria“.] – https://socialenterprise.bg/ (посетен на 20.05.2021).

Юридически ресурси. Социална мрежа с правна информация. [Yuridicheski resursi. Sotsialna mrezha s pravna informatsia.] – http://www.lawsbg.com/ (посетен на 16.05.2021).

Access to European Union law. An official website of the European Union. – https://eur-lex.europa.eu/ (посетен на 16.05.2021).

Barone, A., (2020). Social Enterprise.

Frank, R. H. (2011). The Darwin Economy: Liberty, Competition, and the Common Good. Princeton University Press).

Hirsch, F. (1976). The Social Limits to Growth., Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Jahier, L., Социалната икономика в Европейския съюз, доклад

OECD. The social enterprise sector: a conceptual framework. Local Economic and Employment Development Programme. p. 249)

Social Enterprise Alliance. – https://socialenterprise.us/ (посетен на 19.05.2021).

**За автора**

Александрина Кисьова
Докторант във Факултет по педагогика
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Контакт: aalexkisiova@gmail.com